

Az értekezés magyar nyelvű összefoglalója

A helynévrendszerekben megfigyelhető területi eltérések vizsgálata csak az utóbbi időszakban került a névkutatás előterébe. Az eddigi vizsgálatok a névrendszerek területi differenciáltságát elsősorban a földrajzi környezet, a belső migráció és az idegen nyelvi környezet hatásával magyarázták. Dolgozatomban egy további tényező szerepét igyekszem feltárni, azaz a trianoni békeszerződés nyomán meghúzott országhatároknak a helynévrendszerekre gyakorolt hatását vizsgálom. E tényező kapcsán abból az előfeltevésből indultam ki, hogy a hosszú ideig fennálló megosztottság, akárcsak a nyelvben általában, a helynévrendszerekben is az elkülönülést erősítette. Mindezt a Magyarország, Románia és Ukrajna területén fekvő, egymással szomszédos határ menti települések összevető névrendszertani elemzése révén kísérlem meg igazolni.

Dolgozatom három nagyobb egységből áll. Az második fejezetben egy korábban alig vizsgált problémakört, a helynévsűrűség kérdését járom körül. A szakirodalmi előzmények áttekintése után a települések névsűrűségi viszonyait vizsgálom, illetve a névsűrűséget meghatározó tényezők feltárásával foglalkozom. Elsőként a helynévi szinonimiának a névsűrűségre gyakorolt hatásáról szólok, majd a települések névsűrűségének a területük méretével való összevetését országonként külön-külön végzem el, kitérve a névsűrűség alakulásában szerepet játszó egyéb körülményekre is. Elemzésem kimutatta, hogy a névsűrűséget a települések mérete, népsűrűsége, etnikai összetétele, illetve a mezőgazdasági tevékenységek jellege is jelentősen befolyásolja.

Disszertációm harmadik fejezetében az általam vizsgált három térség helynévadási mintáinak összevető analízisével foglalkozom. Ehhez a HOFFMANN ISTVÁN által kialakított helynévelemzési modellt használom (1993), azaz a nevek funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai síkon mutakozó eltéréseit tárgyalom. Vizsgálataim a névrendszerek egésze helyett a két legjelentősebb névcsoportra, a folyóvíznevekre és a határnevekre irányulnak. Összevető elemzésem a mintegy száz éve elkülönült területek névadási szokásait tekintve számos eltérést hozott a felszínre. A névszerkezeti áttekintésből az egyrészes neveknek a keleti, határon túli területeken való nagyobb fokú gyakorisága rajzolódott ki. További lényeges eltérés mutatkozott a birtoklást kifejező struktúrák, illetve a lokális viszonyt tükröző nevek használata terén.

A negyedik fejezetben történeti kitekintést teszek: az érintett térség Trianon előtti időszakból származó határneveinek elemzésével foglalkozom. A 19. századi, illetve a mai helynévanyagok névmintáink összevetése ugyanis lehetőséget ad annak a pontosabb megvilágítására, hogy a névrendszerekben mutatkozó területi eltérések mennyiben magyarázhatók az országhatár elkülönülést elősegítő szerepével.

Vizsgálataimhoz a legutóbbi időszakból származó publikált helynévtárak mellett a romániai térség 17 településén végzett helynévgyűjtő munkámból származó helyneveket is felhasználtam. Az összegyűjtött névanyagot bizonyos történeti források névadataival kiegészítve szótári formába rendeztem, melyet dolgozatom is tartalmaz, és amely a térségben végzett további gyűjtőmunka után a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében kerül majd kiadásra.